

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ

Ενότητα #8: ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΣΕ ΠΕΔΙΑ

Διδάσκουσα: Βιβή Θώμου
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται στην άδεια χρήσης **Creative Commons** και ειδικότερα ***Αναφορά – Μη εμπορική Χρήση – Όχι Παράγωγο Έργο 3.0 Ελλάδα*** (***Attribution – Non Commercial – Non-derivatives 3.0 Greece***)

[ή επιλογή ενός άλλου από τους έξι συνδυασμούς]

[και αντικατάσταση λογότυπου άδειας όπου αυτό έχει μπει (σελ. 1, σελ. 2 και τελευταία)]

- Εξαιρείται από την ως άνω άδεια υλικό που περιλαμβάνεται στις διαφάνειες του μαθήματος, και υπόκειται σε άλλου τύπου άδεια χρήσης. Η άδεια χρήσης στην οποία υπόκειται το υλικό αυτό αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Κρήτης**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΣΕ ΘΕΜΑΤΙΚΑ, ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΟΓΙΚΑ, ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΠΕΔΙΑ

Παίζω με τις λέξεις

- 5 Διάβασε τον ξωτικοκαβγά στο συμμαθητή σου αλλάζοντας τις χρωματισμένες φράσεις με όποιες από τις παρακάτω ταιριάζουν:
- δεν ξέρεις τίποτα, πολύ λίγη κανέλα, είσαι εγωιστής και φαντασμένος,
δεν είσαι πολύ έξυπνος.

Όταν ο Άνω-Κάτω κατάλαβε πως ο Κάτω-Άνω έμαθε τη συνταγή του για τις τρουφομπαλίτσες, έγινε μεγάλος σαματάς!

– Δεν μπορεί ο καθένας να μου κλέβει τις ιδέες! είπε ο Άνω-Κάτω και η μύτη του γινόταν πιο σουβλερή καθώς θύμωνε.

– Σιγά τις ιδέες! Ο καθένας θα μπορούσε να σκεφτεί μια τέτοια συνταγή.

Μεγάλη ιδέα έχεις για τον εαυτό σου! του είπε ο Κάτω-Άνω και όσο φώναζε τόσο περισσότερο του κοκκίνιζε η μύτη.

– **Ιδέα δεν έχεις από ζαχαροπλαστική!** Είναι πασίγνωστο στον κύκλο των χαμένων ξωτικών ότι **δε σου έρχονται ιδέες στο κεφάλι εύκολα.**

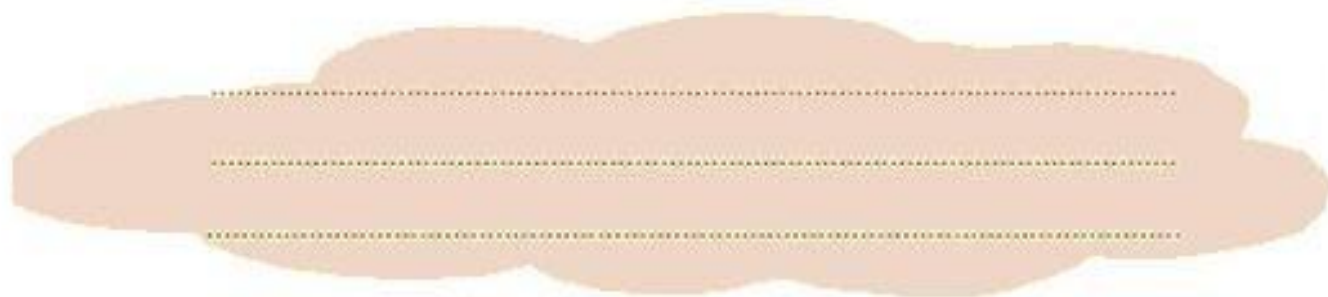
– Αν θέλεις να ξέρεις, εγώ ποτέ δε θα έβαζα **μια ιδέα κανέλα** στο κακάο. Άκου κανέλα με κακάο! φώναζε ο Κάτω Άνω κι όλη τη νύχτα έτριζαν τα κουτάλια στο συρτάρι.

4. Ξαναγράψτε το παρακάτω κείμενο βάζοντας στη θέση των χρωματισμένων επιθέτων συνώνυμά τους. Τι παρατηρείτε; Αλλάζει κάτι; Αν δυσκολευτείτε, συμβουλευτείτε το λεξικό σας.

Το μικρό μας τρένο δεν βιαζόταν. Νόμιζες πως ήθελε κι αυτό να απολαύσει την **όμορφη** θέα. Τα **νωθρά** κοπάδια των προβάτων έβοσκαν κάτω από τις ασημένιες ελιές. Από ψηλά τα **γάργαρα** νερά του ποταμού έτρεχαν να συναντήσουν την **ήρεμη** θάλασσα. **Τρομερή** εντύπωση μου έκαναν τα **λευκά γυαλιστερά** χαλίκια που φαίνονταν στην κοίτη του ποταμού. Κανείς δεν ήθελε να φύγει από αυτό το **θαυμάσιο** μέρος.

Μια περιπέτεια για το Ρωμαίο

- Την έκφραση «*παίζω θέατρο*» τη χρησιμοποιούμε κυριολεκτικά και μεταφορικά. Γράψτε δυο προτάσεις για να δείξετε τη διαφορά.

.....

.....

.....

6. Η Ασπασία και ο Δαμιανός, όπως λέει και η γιαγιά, έχουν διαφορετικούς χαρακτήρες. Όταν οι γονείς τους τους μαλώνουν, η Ασπασία **βάζει** δυνατά **το στερεοφωνικό** της, ενώ ο αδελφός της **βάζει τα κλάματα**.

Ας βάλουμε τα πράγματα στη θέση τους! Αντιστοιχίστε τις φράσεις με το ρήμα **βάζω**, με τη σημασία που έχουν κάθε φορά.

Παρά τις δυσκολίες που βρήκε στο δρόμο του, δεν το **έβαλε κάτω** και συνέχισε το ταξίδι.

Δίνω κάποια βοήθεια.

Όλοι **βάλαμε ένα χεράκι** να τακτοποιήσουμε το δωμάτιο που θα κοιμόμαστε.

Δεν εγκαταλείπω μια προσπάθεια.

Θα **βάλω τα δυνατά μου** να τελειώσω νωρίς σήμερα τα μαθήματά μου.

Δε μπορώ να φανταστώ.

Δε το **βάζει ο νους σας** τι τραβήξαμε για να έρθουμε ως εδώ.

Προσπαθώ με όλες μου τις δυνάμεις.

Ο προπονητής **τα έβαλε με τους παίκτες** για την ήττα της ομάδας του.

Θεωρώ κάποιον υπεύθυνο.

4. Η λέξη *ιστός* έχει πολλές σημασίες. Συμβουλευτείτε το λεξικό σας και ξαναγράψτε τις παρακάτω προτάσεις αντικαθιστώντας τη λέξη *ιστός* με μια από τις λέξεις της παρένθεσης. Να κάνετε και τις απαραίτητες αλλαγές.

(υφαντό, δίκτυο, κοντάρι, δίκτυο υπολογιστών)

- ❁ Η σημαία κυματίζει περήφανα στον *ιστό* της.

.....

- ❁ Ο παγκόσμιος *ιστός* αυξάνεται μέρα με τη μέρα.

.....

- ❁ Ο *ιστός* της Πηνελόπης ήταν μια δικαιολογία για να αποφύγει τους μνηστήρες.

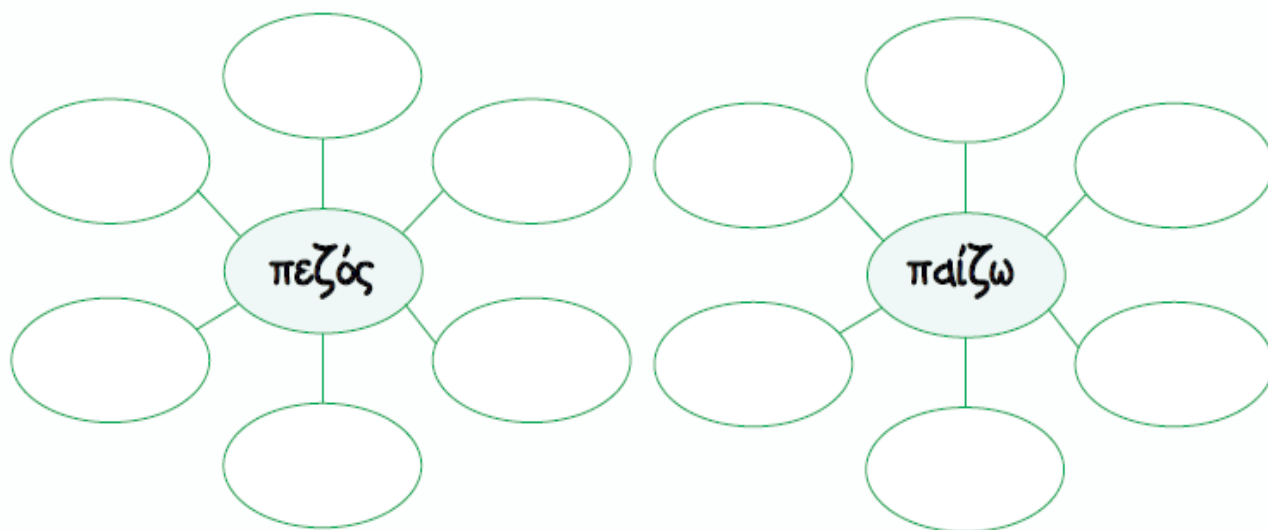
.....

- ❁ Διάφορα μικρά έντομα πιάστηκαν στον *ιστό* της αράχνης.

.....

2

Σχηματίστε τις οικογένειες των λέξεων «πεζός» και «παίζω». Μπορείτε να συμβουλευτείτε και το λεξικό σας.

9. Το παρακάτω κείμενο γράφτηκε για να παρουσιάσει τις ομορφιές της αγροτικής ζωής, όμως δεν τα καταφέρνει πολύ καλά, γιατί δεν έχει αρκετά επίθετα. Ξαναγράψτε το κείμενο προσθέτοντας από τον πίνακα αυτά που ταιριάζουν, για να αποκτήσει ζωντάνια και παραστατικότητα. Μπορεί να υπάρχουν περισσότερες από μια σωστές απαντήσεις:

εύφορος, γόνιμος, άγονος, γεωργικός, εργατικός, φυτικός, καταπράσινος, καθαρός, σύγχρονος, κτηνοτροφικός, πυκνός, ορεινός, πεδινός, θυμαρίσιος, άγριος, αυτοφυής, οπωροφόρος, ήρεμος, αραιοκατοικημένος, απολαυστικός, νόστιμος, πολύβουος, ανοιχτόκαρδος, καινούριος, γρήγορος

Όλο και περισσότεροι κάτοικοι εγκαταλείπουν τις μεγαλουπόλεις κι επιστρέφουν στην ύπαιθρο. Αναζητούν τους λόφους, τις παραλίες, τους αγρούς, τη ζωή μακριά από το θόρυβο. Μετά από τις πόλεις, όπου οι κάτοικοι ζουν ασφυκτικά, τα χωριά φαντάζουν στα μάτια τους σαν παράδεισος. Η βλάστηση που θα δουν, οι άνθρωποι που θα γνωρίσουν, οι μεζέδες που θα δοκιμάσουν, οι περίπατοι που θα κάνουν, καθετί μπορεί να τους χαρίσει μια νέα αρχή. Δεν πρέπει μάλιστα να ξεχνάμε ότι οι μέθοδοι καλλιέργειας και τα μέσα μεταφορών έχουν διευκολύνει πολύ την αγροτική ζωή.

II. Συμπληρώστε τα κενά του κειμένου με όσες από τις παρακάτω λέξεις ταιριάζουν καλύτερα, στο σωστό τύπο τους:

θίασος, ερμηνεύω, αυλαία, υποκρίνομαι, ταξιθέτρια, εξώστης, πλατεία, ενδυματολόγος, κριτικός, σκηνογράφος, σκηνοθέτης, πρωταγωνίστρια, κορυφαίος, διάσημος, αδέξιος, αποδοκιμάζω, επιδοκιμάζω, αφυρίζω, επιθεώρηση, τραγωδία, κυκλοθέατρο, πρεμιέρα, αριστουργηματικός, συνθέτης

Όλοι οι των εφημερίδων συμφωνούσαν ότι η παράσταση ήταν και στο συμμετείχαν ηθοποιοί καθώς και η μεγαλύτερη του σύγχρονου ελληνικού θεάτρου. Κλείσαμε εγκαίρως τις θέσεις μας στον γιατί μας αρέσει να παρακολουθούμε από ψηλά.

Όλα ήταν μαγικά! Ο είχε οργανώσει τα πάντα στην εντέλεια, σαν να ήταν πραγματικός μαέστρος. Ο είχε δημιουργήσει μια ολοκληρη πολιτεία πάνω στη σκηνή, ενώ ο ζωντάνευε μια ολοκληρη εποχή μπροστά στα μάτια μας με τα εντυπωσιακά του κουστούμια. Επίσης, ο είχε κάνει καταπληκτική δουλειά: η μουσική «έντυνε» τέλεια την εξέλιξη της υπόθεσης. Κυρίως όμως ήταν οι ηθοποιοί που μας κατέληξαν: τους ρόλους τους με φυσικότητα και πειστικότητα. Στο τέλος, το κοινό και χειροκροτούσε για ώρα ενθουσιασμένο.

κείμενο της συγγραφικής ομάδας

4. Η Ζωή δυσκολεύεται με τη λέξη «κυκλοφορία». Στην εφημερίδα διάβασε μερικούς τίτλους και δεν μπορεί να τους καταλάβει. Εξηγήστε στη Ζωή τη σημασία της λέξης «κυκλοφορία» σε κάθε έναν από τους παρακάτω τίτλους.

Συμβουλευτείτε το λεξικό σας.

- ❁ Η κυκλοφορία των λεωφορείων σήμερα θα διακοπεί από τις 10 π.μ. - 14 μ.μ.
- ❁ Όλοι περιμένουν με ανυπομονησία την κυκλοφορία του νέου της δίσκου.
- ❁ Η υγιεινή διατροφή κάνει καλό στην κυκλοφορία του αίματος.

Γράψτε τώρα και εσείς τρεις προτάσεις χρησιμοποιώντας τη λέξη «κυκλοφορία» κάθε φορά με διαφορετική σημασία.

.....

.....

.....

.....

.....

5. Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει τις οικογένειες τριών λέξεων. Σε κάθε στήλη υπάρχουν λέξεις που δεν ανήκουν σ' αυτή την οικογένεια. Βρείτε τις και σημειώστε στο τετράδιό σας τη σημασία και την ετυμολογία τους. Το λεξικό θα είναι ο πολύτιμος βοηθός σας! Για κάθε στήλη σημειώστε στο τετράδιό σας ποιο είναι το θέμα της οικογένειας λέξεων και πώς σχηματίζεται κάθε λέξη, π.χ. *μυστικός => μυστ- + -ικός.*

μυστήριο	φαντασία	άνθρωπος
μυστικός	φανταστικός	ανθρωπιά
μυστρί	φαντάζομαι	ανθρώπινος
μυστικότητα	φαγητό	ανθρωποειδής
μυστηριώδης	φάντασμα	ανθρωπότητα
μύτη	φανταχτερός	άνθρακας
μυστηριακός	φαντάρος	άνθος

8. Διαβάζουμε στο κείμενο: «Η πολύτιμη σχέση με τον παππού μου μου άνοιξε το δρόμο μιας ιδιαίτερης αγάπης για τα καφενεία».

Διαβάστε τις προτάσεις που ακολουθούν στην αριστερή στήλη και στη συνέχεια αντιστοιχίστε τις με τις σωστές σημασίες τους, στη δεξιά στήλη. Μπορείτε να σημειώσετε ποιες από τις προτάσεις έχουν κυριολεκτική και ποιες μεταφορική σημασία;

Πρέπει να ανοίξω έναν
τραπεζικό λογαριασμό.

Άνοιξε την πόρτα.

Άνοιξε τ' αυτιά σου, να
μη σου ξεφύγει τίποτε!

Η ανακάλυψη αυτή θα
ανοίξει νέους δρόμους
στην επιστήμη.

Δημιουργώ καινούριες
προοπτικές, χαράζω νέα
πορεία.

Δίνω βάση, προσέχω.

Απελευθερώνω το πέρασμα.

Ξεκινώ συναλλαγές, αποκτώ
δικαίωμα κατάθεσης και
ανάληψης χρημάτων.

Λεξιλόγιο

αίθουσα διδασκαλίας
 αίθουσα εκδηλώσεων
 αυλή
 βιβλίο – βιβλιοθήκη
 γραφείο δασκάλων
 γραφείο διευθυντή
 γράφω
 γυμνάζομαι
 γυμναστής – γυμνάστρια
 δάσκαλος – δασκάλα
 διαβάζω
 διευθυντής – διευθύντρια
 ζωγραφίζω
 ηλεκτρονικός υπολογιστής
 θρανίο
 κασετίνα

κιμωλία
 κόλλα
 κυλικείο
 λεξικό
 μαθαίνω
 μολύβι
 ξυλομπογιά
 ξύνω – ξύστρα
 παίζω
 πίνακας
 σβήνω – σβήστρα
 τετράδιο
 τηλεόραση
 χάρτης
 ψαλίδι

Τι μπορεί να έχει μέσα
 μια σχολική τσάντα;

-

Λέξεις που ακούς σε ένα σχολείο

ΧΩΡΟΙ

.....

ΠΡΟΣΩΠΑ

.....

ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ

.....

ΤΙ ΚΑΝΩ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ.....

.....

Λεξιλόγιο

Πού θα μπορούσες να χρησιμοποιήσεις τις παρακάτω λέξεις;
Τοποθέτησέ τες στην αντίστοιχη κατηγορία. Μερικές λέξεις ταιριάζουν
σε παραπάνω από μία κατηγορίες.

ετοιμάζω – ετοίμασε,
μαγειρεύω – μαγείρευσε,
ξεσκονίζω – ξεσκόνισε,
σκουπίζω – σκούπισε,
τηλεφωνώ – τηλεφώνησε,
στολίζω – στόλισε

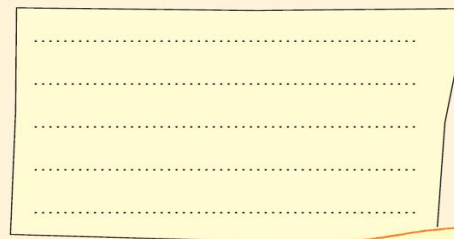
γιορτή, δώρο,
γενέθλια, γέννηση,
γραμμάρια, διεύθυνση,
ένατος, εννιά,
ετοιμασία, ημερομηνία,
μάγειρας, ζαχαροπλάστης,
ζάχαρη, βούτυρο,
όνομα, επώνυμο,
ονοματεπώνυμο,
ποτήρι, φλιτζάνι,
πατατοσαλάτα,
σπανακόπιτα,
τυρόπιτα, υλικά,
ψυγείο, αμύγδαλο

έτοιμος -η -ο,
κατακόκκινος -η -ο,
κάτασπρος -η -ο,
ολόασπρος -η -ο,
νόστιμος -η -ο,

Λέξεις για συνταχές

Λέξεις για προσκλήσεις

Βάλτε τις λέξεις στο σκαλί που ταιριάζουν:

κατεβαίνω, φύλλα, σάκα, σύννεφο, Σεπτέμβρης, Οκτώβρης, χτυπώ, ισόγειο, αλάκρυσος-η,-ο, σταγονίτσα, συμμαθητής, μακροβούτι, κοχύλι, ανοίγω, κύματα, ψαρεύω, φωνή, χάρτινος-η,-ο, κρυφοκοιτάζω, φωτεινός-ή,-ό, διώροφος-η,-ο, καλοκαιρινός-ή,-ό, ορεινός-η,-ό, επιστάτης, ανάγνωση, ανεβαίνω, αριθμητική, ηλεκτρονικός-ή,-ό, σχολικός-ή,-ό, μήνυμα, υπογραμμίζω.

ΡΗΜΑΤΑ	ΕΠΙΘΕΤΑ	ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ
<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

Λεξιλόγιο

Συμπλήρωσε τις οικογένειες λέξεων.
Μπορείς να συμβουλευτείς και το λεξικό σου.

Γράψε λέξεις που περιγράφουν:

τον καιρό μιας χειμωνιάτικης μέρας:

τον καιρό μιας ανοιξιιάτικης μέρας:

3. Στο κείμενο βρίσκονται οι λέξεις *ορθογώνιο παραλληλόγραμμο, ευθύγραμμο και μοιρογνωμόνιο*. Είναι λέξεις που μαζί με άλλες χρησιμοποιούμε στη γεωμετρία. Οι περισσότερες από αυτές είναι σύνθετες και περιέχουν κάποια ρίζα αρχαίας λέξης, αφού οι αρχαίοι Έλληνες ανέπτυξαν αυτή την επιστήμη.

Ας δούμε μερικές:

γεωμετρία = *γη + μετρώ*, η μέτρηση της γης

ορθογώνιο = το σχήμα που έχει ορθές γωνίες

ευθύγραμμο τμήμα = *ευθεία + γραμμή, τμήμα < τέμνω* = κόβω, κομμάτι ευθείας γραμμής

παραλληλόγραμμο = *παρά + άλληλο + γραμμή*, το σχήμα που έχει παράλληλες γραμμές

ΣΥΝΘΕΣΗ ΜΕ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

	σημασία	σύνθετες λέξεις
α (αν-)	[στερητικό]	άκακος, ανάξιος, άτιμος, ακίνητος
αιι-	πάντα, αδιάκοπα	αικίνητος, αιιθαλής
αλληλο-	ο ένας τον άλλο	αλληλοκατηγορούνται, αλληλογραφία
αμφι-	από τα δύο μέρη	αμφίβιο
αρχι-	πρώτος, ανώτερος	αρχιεργάτης, αρχιστράτηγος
αυτο-	από μόνος μου	αυτοτραυματίζομαι, αυτοκριτική
δικο-	μοιρασμένος σε δύο	δικόνοια, δικογνωμία
δυσ-	δύσκολα, κακά	δύσπιστος, δυστυχία
ευ-	καλά, εύκολα	εύπιστος, ευτυχία
ημι-	μισό	ημισφαίριο, ημίθεος
ομο-	μαζί, ίδια	ομόθρησκος, ομόφωνος
παν-	όλος	πάνθεο, πανελλήνιο
πυρο-	φωτιά	πυροσβέστης, πυρασφάλεια
τηλε-	μακριά	τηλέφωνο, τηλεόραση

3. Μια λέξη σε κάθε ομάδα δεν ανήκει στην ίδια οικογένεια με όλες τις υπόλοιπες. Μπορείτε να τη βρείτε;

- απόγονος - γενιά - γονείς - ανταγωνιστής
- παιδί - παιδαγωγικός - επίπεδο - παιδίατρος
- τροφή - συνοικία - κάτοικος - οικότροφος
- μητρόπολη - μητριαρχία - αρχοντικός - μητέρα

Τοποθετήστε στον ιστό του ηλεκτρονικού υπολογιστή όσες λέξεις και φράσεις από το «λεξιλόγιο της τεχνολογίας» έχουν σχέση με αυτόν.

ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, διαδίκτυο, ίντερνετ, κερματοδέκτης, πρόγραμμα, κινητό, παγκόσμιος ιστός, δόνηση, προγραμματιστής, συσκευή, ηλεκτρολογία, κωδικός, χρήση, χρήστης, δέκτης, συνδεδεμένος, -η, -ο, αποστολή μηνύματος, συνδιάλεξη, πομπός, σερφάρω, ηλεκτρονική διεύθυνση

Τέλος Ενότητας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

